

Qiyaamaa Mormitotaaf deebii kenname-2

Description

Addunyaan tuni iddoo qormaataa haqni guutuun keessatti hin mirkanoofnedha. Eenyullee taanan haqa guutuu addunyaa tana keessatti nan argadha jedhee osoo carraaqe, haqa guutuu hin argatu.Sababni isaas, gufuwwan baayâ€™een wanta kana akka hin hojjanne isa taasisu. Fkn, mootummaan abbaa irree tokko namoota kumaatamatti lakkaawaman ni ajjeessa. Mootummaan abbaa irree kuni osoo mana murtiitti haqaaf hin dhiyaatin ni duâ€™a. Kanaafu, warroonni mirgi isaanii sarbame osoo haqa guutuu hin argatin addunyaa irraa boqotanii jiru jechuudha. Garuu gaafin kuni sammuu namaa qaxxaamura:â€œRabbiin (subhaanahu wa taâ€™aalaa) namoota uumee osoo haqa guutuu isaaniif hin kennin akkanumatti ni dhiisaa? Zaalimman (cunqursitoonni) akkanumatti badanii ni hafuu?â€• Deebiin isaa â€œRabbiin Mootii haqaa waan taâ€™eef namoonni yommuu akkanatti wal miidhan haqaan isaan jidduutti osoo hin murteessin hin dhiisu. Guyyaan Murtii kunis Guyyaa Qiyaamaa taâ€™a.â€• Kanaafu, namoonni murtiif lamuu kaafamu qabu jechuudha. Kutaa darbe keessatti yaadota sobaa warri Qiyaamaa kijibsiisu itti fayyadamu deebii isaa waliin ilaalle turre. Harâ€™as yaadota hafan ni ilaalla.

Yaada sobaa 3ffaa

Wanti tokko yommuu adeemsifamu ijaan waan hin arginiif gara fuunduraatti hin adeemsifamu. Nama duâ€™ee kaafame ijaan hin argine. Kanaafu, namoonni gara fuunduraatti hin kaafaman jechuudha. **Deebiin namoota kanniniif kennamu karaa baayâ€™een taâ€™a.**

1ffaa- wanta gara fuunduraatti dhalatu wallaaluâ€“ ilmi namaa hanga fedhe beekumsa haa qabaatu, wanta gara fuunduraatti dhalatu ykn uumamu hin beeku. Karaan wanta gara fuunduraatti dhufu itti beekan karaa beeksisa (wahyii) Rabbiin irraa nama dhaqqabeetini. Rabbiin wanta gara fuunduratti raawwatamu hunda waan beekuf, wanta gara fuunduraatti dhalatan muraasa isaanii ilma namaatti beeksisee jira. Isaan keessaa Qiyaamaan tokko. Mee warroota Qiyaamaa kijibsiisan haa gaafannu, â€œWanta gara fuunduraatti uumamu hunda ni beektu?â€• Inuma mee haa gaafannu, xiyyaarri samii irra balilaâ€™u kuni argamuun dura osoo lubbuun jiraattanii akkana isiniin jedhame, ni amantu moo ni dhiistu? â€œYeroo Murtaaâ€™aa booda geejjibni samii irra balaliâ€™u ni argama. Namoota saâ€™aati muraasa keessatti biyya irraa biyyatti geessa.â€• Odeefannoon kuni odefannoo Rabbiin beeksise osoo

taâ€™ee fi geejjibni (xiyaarri) kuni akkuma jedhame yoo argame, namoonni geejjibni akkanaa hin argamu jechuun kijibsiisaa turan maal taâ€™uu? Yoo san, hangam kijibdoota akka taâ€™anii fi odefannoo Rabbiin irraa nama dhaqqabetti amanuu akka qaban ni beeku. Qiyaamaanis haaluma kanaani. Rabbiin ni jedha:

﴿وَأَقۡسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهۡدَ أَيۡمَٰنِهِمۡ لَا يَبۡعَثُ ٱللَّهُ مَن يَمُوتُۚ بَلَىٰ وَعۡدًا عَلَيۡهِ حَقّٗا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ٣٨ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِي يَخۡتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ كَانُواْ كَٰذِبِينَ ٣٩﴾

â€œ**Kakuu isaanii kan daangaa gahe, â€œRabbiin nama duâ€™e hin kaasuâ€• jechuun Rabbitti kakatan. Lakkisaa [isin kaasaa]; Waadaa Isa irratti dhugaa taâ€™e [Rabbiin seenee jira]. Garuu irra hedduun namootaa hin beekan.**
[Sababni duâ€™a irraa isaan kaasuuf] wanta isaan keessatti wal dhaban isaaniif ibsuu fi warri kafaran kijibdoota taâ€™uu isaanii akka beekaniifi.â€• Suuratu An-Nahl 16:38-39

2ffaa- Wal-bira qabuu (Qiyaasa)â€“ wal-bira qabuu jechuun wantoota lama amaloota wal fakkaataa qaban wal bira qabuun isaan lamaan keessaa sababni tokko keessatti argame kan lammataa keessattis akka argamu yaadudha. Fkn, biqiltuun guutumaan guututti bishaan yoo dhabde ni gogdi (ni duuti). Namnis yeroo dheeraaf bishaan dhugu yoo dhabe ni duâ€™a. Jiraachu fi duâ€™uun (goguun) amala biqiltuu fi nama wal fakkeessudha. Sababni isaan lamaan walitti fidu dhabamuu fi argamuu bishaaniti. Kanarraa kaâ€™uun mee amma wal-bira qabiinsa biqiltoota fi namootaa Qurâ€™aana keessatti nuuf dhiyaate haa ilaallu:
â€œ**Inni (Rabbiin) Kan bubbee gammachiisaa taasisuun rahmata Isaa dura erguudha. Yeroo isheen duumessa ulfaataa baadhatte, gara biyya (lafa) duutetti oofna; bishaan irratti buusun fuduraalee hunda irraa [garii isaanii] baafna. Akka isin gorfamtaniif jecha akka kanatti duâ€™aa kaafna**.â€• (Suuratu Al-Aâ€™araaf 7:57)

وَٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَسُقۡنَٰهُ إِلَىٰ بَلَدٖ مَّيِّتٖ فَأَحۡيَيۡنَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ كَذَٰلِكَ ٱلنُّشُورُ ٩

â€œRabbiin Kan bubbee erguudha; isheenis duumessa ol kaafti. Ergasii gara lafa duutetti isa oofnee dachii duâ€™a ishiitin booda ittiin jiraachifna. Kaafamni Qiyaamas akkuma kana.â€• (Suuratu Faaxir 35:9)

Jechoota bakka lamaan armaan olii jiran mee haa hubannu. Jechoonni kunis, â€œ**akka kanatti duâ€™aa kaafnaâ€•** fi **â€œKaafamni Qiyaamas akkuma kana.â€•**

Biqiltoonni gogoguu fi lafa qonnaa irraa haamamun akka duâ€™a namootatin wal fakkaata. Sanyiin miidhanii gogogaan kuni yommuu facaafamu biyyeen walitti makama. Yeroo muraasan booda yommuu roobni itti roobu ni biqila. Kanaafu, duâ€™aa irraa gara jiraatti jijjiramee jiraa jechuudha. Haaluma wal fakkaatun, namni yommuu duâ€™uu lafeen isaa biyyee keessa bittinoofti. Ergasii Rabbiin Guyyaa Qiyaamaa lafee eegee irraa qaama namaa guutuu biqilcha.

Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhan: â€œ**Dhugumatti ilma namaa keessa lafee gonkumaa ardiin (biyyeen) hin nyaannetu jira. Guyyaa Qiyaamaa ishii irraa [qaamni ilma namaa] lamuu ijaarrama.â€• Namoonni ni jedhan, â€œLafee tami (kami) Yaa Ergamaa Rabbii?â€• Innis ni jedhe**, â€œ**Ajbu az-zanabi (lafee eegee)**â€• Sahih Muslim 2955 c (Lafeen eegee tuni lafee gara taaâ€™a irratti argamtuudha. Fakkii ishii barruu tana irraa ilaalu dandeessu GUYYAA QIYAAMAA MAALTU ADEEMSIFAMAA?-KUTAA 1)

Rabbiin (azza wa jalla) akkuma sanyii midhaanii ykn firii mukaa xiqqoo sanirraa jirma, mataa fi damee biqilche, qaamolee namaa guutuus lafee xiqqoo irraa ni biqilcha. Firiin miidhanii lakkaawame hin dhumne addunyaa irratti ni facaâ€™u. Rabbiin dandeetti Isaatin firiwwan lakkoofsa hin qabne kanniin ni biqilcha. Ilmaan namaas dur irraa kaase hanga Guyyaa Qiyaamatti lakkoofsa isaanii Rabbiin malee eenyullee hin beeku. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa akkuma firii miidhanii biqilche, namoota lakkoofsan garmalee baayâ€™atanis Guyyaa Qiyaamaa ni kaasa. Kuni wanta Rabbiin irratti ulfaatu miti. Wanta tokko hojjachuu yoo fedhe, â€œTaâ€™iâ€• jedhan. Wanti sunis yoosu taâ€™ee argama.

3ffaa-seenaa keessatti namoota duâ€™anii kaafaman yaadachisuu-seenaa keessatti namoonni erga duâ€™anii booda kaafaman baayâ€™eedha. Qurâ€™aanni iddoo adda addaatti nuuf hima. Fkn,

â€œYookiin namticha ganda [manneen ishii] mataa ishii irratti kukkuftee osoo jirtuu irra darbee, â€œDuâ€™a ishiitin booda akkamumatti Rabbiin tana jiraachisaa?â€• jedhe, [hin ilaallee?]. Rabbiinis waggaa dhibba isa ajjeesee isa kaasun, â€œHangam turte?â€• jedheen. Innis, â€œGuyyaa tokko yookiin cinaa guyyaa ture.â€• Jedhe. [Rabbiinis] ni jedhe, â€œAti waggaa dhibba turte. Mee gara nyaataa fi dhugaati keeti ilaali; hin jijjiramne. Gara harree keetis ilaali. Namootaaf mallatoo si taasisuuf [kana goone]. Gara lafees ilaali akkamitti akka walitti qabnu fi ergasii foon itti uwwifnu.â€• Yeroma ifa isaaf taâ€™u, â€œRabbiin waan hundaa irratti Dandaâ€™aa taâ€™uu nan beeka.â€• Jedhe.â€• (Suuratu Al-Baqarah 2:259)

Namtichi tokko ganda manneen ishii kukkuftee fi jiraattonni keessatti dhuman biraan darbe. Kana ajaaâ€™ibsifachuun **â€œRabbiin namoota duâ€™an kanniin akkamitti jiraachisa?â€•** jechuun gaafate. Ergasii Rabbiin isa ajjeessun waggaa dhibba tursiise. Waggaa dhibba kana keessatti, nyaanni fi dhugaatin isaa hin jijjiramne. Garuu harreen isaa lafee taâ€™uun addaan bittinoofte. Rabbiin waggaa dhibba booda namticha kana kaasun mallatoolee sadii isaa fi namoota birootti agarsiise. **1ffaa**: namticha mataa isaa waggaa dhibba erga tursiise booda kaasu. **2ffaa**, nyaanni fi dhugaatin osoo homaa hin jijjiramiin akkasumatti tursiisu. Kuni Qudraa (Dandeetti) Rabbii (Subhaanahu wa taâ€™aala) agarsiisa. **3ffaa**: Harree duute fi lafeen ishii bittinoofte fuula namtichaa fuunduratti kaasu. â€œ**Akkamitti akka walitti qabnuu fi ergasii foon itti uwwifnu gara lafee ilaali**â€• Jedheen. Dhumarratti wanta jedhe itti haa xinxallinu. â€œRabbiin waan hundaa irratti Dandaâ€™aa taâ€™uu nan beekaâ€• Kanaafu, Rabbiin nyaata fi dhugaati osoo hin jijjiramin tursiisu fi lafee bututte deebisee kaasu irratti dandaâ€™aadha. Kuni kaafama ijaan mulâ€™atu fi gurraan dhagahamuudha.

4ffaa- Hirriba ofii ilaaluâ€“ hirribni obboleessa duâ€™aati jedhama. Sababni isaas, isaa fi duâ€™a jidduu wal fakkeenya baayâ€™etu jira. Qurâ€™aana keessatti Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

﴿ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ٤٢﴾

â€œ**Rabbiin nafsee yeroo duâ€™a ishii ni fudhata; tan duuti hin gahinis hirriba ishii keessatti [ni fudhata]. Ergasii, tan duâ€™a itti murteesse ni qaba (ni hanbisa). Tan biraa (tan duâ€™a irratti hin murteessine) immoo hanga beellama beekkamaatti gadi dhiisa. Dhugumatti, kana keessa warra xinxallaniif mallatooleetu jira**.â€• Suuratu Az-Zumar39:42

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa yeroo duâ€™aa fi hirribaa nafsee namaa tana ni fudhata. Tan yeroo duâ€™aa fudhate hanga Guyyaa Qiyaamaa qaamatti hin deebisu. Tan yeroo hirriba fudhate immoo gosa lama. Tan duâ€™a itti murteesse, ni hanbisa -hanga Qiyaamaa gara qaamaa hin deebisu. Namoonni osoo rafanu duâ€™an fakkeenya nuuf taâ€™u. Tan duâ€™a irratti hin murteessin immoo hanga guyyaan duâ€™aa gahuu qaamatti ni deebisa. â€œ**Dhugumatti, kana keessa warra xinxallaniif mallatooletu jira**.â€• Kuni dandeetti Rabbii kan agarsiisu fi duâ€™aan booda kaafamun akka jiru mallattoo agarsiisudha. Hanga dammaqutti namni rafee fi duâ€™e wanta naannoo isaatti raawwatamu hin beeku. Namni rafe akka nama duâ€™eeti. Yommuu nafseen qaama isaatti deebitu ni dammaqa. Haaluma kanaan namni duâ€™es yommuu nafseen isaa itti deebitu bakka itti awwaalame keessaa dammaqa. Qurâ€™aanni dhugaa kana akkana jechuun ibsa:

﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ يَنسِلُونَ ٥١ قَالُواْ يَٰوَيۡلَنَا مَنۢ بَعَثَنَا مِن مَّرۡقَدِنَاۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَصَدَقَ ٱلۡمُرۡسَلُونَ ٥٢﴾

â€œ**Xurumbaan ni afuuffama, yoosu isaan awwaalcha keessaa gara Gooftaa isaanii bahu. Ni jedhu**, **â€˜Yaa badii keenya! Bakka hirribaa keenya irraa eenyutu nu dammaqsee?â€™ â€˜Kuni waan Rahmaan waadaa galeedha, Ergamtoonnis dhugaa dubbatanii jiru.â€• [jedhama].**â€• (suuratu Yaasin 36:51-52)
Walfakkeenya duâ€™aa fi hirriba jidduu jiru sirritti itti xinxallaa, ajaaâ€™iba argituuti.

5ffaa-Iimaanni geeybitti amanuu irratti kan ijaarrame taâ€™uuâ€“ Osoo Rabbiin yeroo hundaa nama duâ€™e kaase silaa iimaanni geeybitti amanuu osoo hin taâ€™in wanta ijaan arganitti amanuu taâ€™a. Duâ€™aan booda kaafamun wanta ammatti ijaan hin mulâ€™annee fi gara fuunduraatti adeemsifamuudha. Kanaan geeybi (wanta ammatti ijaan hin mulâ€™anne) jennaan. Iimaanni wanta ijaan arganitti amanuu osoo hin taâ€™in wanta Rabbiin irraa nama gahe kan ijaan hin mulâ€™annetti amanuu irratti kan hundaaâ€™edha. Namni wanta tokko ijaan argee yoo amane kuni iimaana hin jedhamu. Kanaafi, Guyyaa Qiyaamaa namoonni duraan kafaran, **â€œRabbii keenya! Argine, dhageenye.**

Kanaafu, hojii gaarii hojjannaa nu deebisi. Dhugumatti, nuti amma dhugaan amannee jirra.â€• Jedhu. (Suuratu As-Sajdah 32:12) Garuu kuni homaa isaan hin fayyadu.

Guduunfaa
âž¥Ilmaan namaa erga duâ€™anii booda osoo kaafamuu baatanii silaa haqni isaanii achumaan bada. Sababni isaas, namoonni wal-cunqursanii haqa osoo hin argatin duâ€™an lakkofsa hin qaban.
âž¥Rabbiin Mootii Haqaa taâ€™ee isaan jidduutti haqaan murteessuf Guyyaa Qiyaamaa isaan kaasa.
âž¥Namoonni â€œWanti ammatti ijaan hin argine gara fuunduraatti hin dhufuâ€• jechuun Qiyaamaa morman, hanqinna beekumsa isaanii mulâ€™isaa malee ragaan Qiyaamaan jiraachu agarsiisu dhabameeti miti. Deebiin isaaniif kennamu:
âž¥Odefannoo Rabbiin irraa yoo hin argatin ilmi namaa wanta gara fuunduratti raawwatamu hin beeku. Fkn, yoomi fi eessatti akka duâ€™u ni beekaa? Kanaafu, odeefannoo haqaa Rabbiin irra namatti dhufe fudhatanii itti amanuu fi hordofuun wanta adabbii irraa nama baraarudha.
âž¥Sanyii miidhanii gogdee fi lafee namaa wal bira qabuun namni lamuu akka kaafamu beekun ni dandaâ€™ama.
âž¥Seenaa keessatti namoota kaafaman yaadachuun duâ€™aan booda kaafamni akka jiru amanuun ni dandaâ€™ama.
âž¥Yommuu rafan qaamni namaa akka reeffaa taâ€™a. Nafseen yommuu itti deebitu dhaabbatee deema. Haaluma kanaan guyyaa Qiyaamas, nama duâ€™etti nafseen isaa yommuu itti deebitu awwaalcha keessaa bahuun gara iddoo namoonni walitti qabamaniitti fiiga.
âž¥Guyyaa Qiyaamaa namoonni akka kaafaman amanuun wanta ijaan hin mulâ€™anne (geeybi) irraa taâ€™eedha. Iimaanni immoo geeybitti amanuu irratti kan hundaaâ€™edha. Odefannoon haqaa Rabbiin irraa erga nama gahee, amanuu fi harka kennu malee mormuun wanta nama baasu miti.

Kitaaba wabii:
al-aqiidatul Islaamiyyatu wa usuusuhaa By Abdurahmaan Hasan Madiniyyi, fuula 578-580

Date Created
December 8, 2018
Author
admin